

การพัฒนาจริยธรรมเพื่อทำดีและพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สุรีย์ ธรรมิกบรร

บทคัดย่อ

ปัญหาจริยธรรมจากทำดีและการแสดงออกเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและผู้รับบริการสัมผัสได้ง่าย การพัฒนาจริยธรรมเพื่อทำดีและพฤติกรรมที่พึงประสงค์เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีนโยบายในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ

ปัญหาจริยธรรมจากทำดีและการแสดงออก การพัฒนาจริยธรรม การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

พยาบาลเป็นผู้ที่ถูกคาดหวังจากสังคมให้เป็นผู้ที่จิตเปี่ยมด้วยเมตตา มีการแสดงออกที่เหมาะสม ละมุนละไม ดังนั้น เมื่อผู้ป่วยพบกับการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามคาดหวังจึงทำให้กระทบความรู้สึกผู้ป่วยเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีความรู้สึกที่ “ศักดิ์ศรีความเป็นคนจะถูกริดรอนตั้งแต่เข้าประตู

โรงพยาบาลและสิ่งที่ประชาชนคาดหวังคือคาดหวังให้พยาบาลเคารพในความเป็นคน”⁽¹⁾ ซึ่งถ้าพยาบาลไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ⁽²⁾ ภาพลักษณ์ที่คาดคิดไว้ก็จะเปลี่ยนไปดังที่ปรากฏในกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

กรณีตัวอย่างพยาบาลห้องตรวจ

ผู้ป่วยนอก ผู้ป่วยชายไทยอายุ 40 ปี ไปตรวจที่โรงพยาบาลชุมชนในช่วงนอกเวลาราชการด้วยอาการไข้ แต่กลับถูกพยาบาลที่อยู่เวรตอบว่า “ทำไมจึงมาตรวจไข่วันอาทิตย์ เพราะหนังสือก็อ่านออก รู้อยู่แล้วไม่ใช่หรือว่าเป็นวันหยุด” คนไข้จึงตอบว่า “เวลาผมจะเป็นไข้มันกำหนดเวลาไม่ได้ว่าจะป่วยวันไหน จะป่วยวันหยุดหรือวันราชการ ถ้าผมเลือกป่วยได้ผมจะป่วยในวันราชการจะได้มาพบกับหมอใหญ่มีไข้มาเจอกับนางพยาบาลอย่างคุณ” “คนไข้ส่วนมากก็เหมือนคนที่หนีร้อนมาพึ่งเย็น คุณควรจะเป็นผ้าห่มที่ให้ความอบอุ่นแก่คนไข้สิ ถ้าคุณพูดแบบนี้ คนไข้ที่มาหาหมอพบคุณแทนที่จะหาย กลับเป็นโรคหัวใจตายเพราะคำพูดของคุณ”⁽²⁾

กรณีญาติขอให้ไปดูแลผู้ป่วย ขณะที่พยาบาลกำลังฉีดยาประจำชั่วโมงในช่วงเที่ยง ญาติผู้ป่วยได้มาแจ้งว่า “น้ำเกลือของผู้ป่วยไม่ไหล ช่วยไปดูหน่อย” พยาบาลได้ตอบว่า “ฉันไม่ใช่พยาบาลสิ ภาระ รอก่อนเดี๋ยวจะไปดู”

กรณีผู้ป่วยขอย้ายโรงพยาบาล ผู้ป่วยชายไทยอายุ 15 ปี มาโรงพยาบาลด้วยอาการ

ปวดท้อง แพทย์วินิจฉัยว่าเป็นโรคกระเพาะ

หลังได้รับยาอาการยังไม่ดีขึ้น ได้แจ้งแก่พยาบาลและร้องครางอยู่ตลอดเวลา พยาบาล

จึงได้พูดว่า “ปวดท้องจากโรคกระเพาะแค่นี้ ทำไมไม่อดทนเลยเป็นหนุ่มน่าจะอดทนได้บ้าง” และพยาบาลดังกล่าวไม่ได้ให้ความสนใจผู้ป่วยรายนั้นอีกเลย ผู้ป่วยรู้สึกปวดทรมานตลอดเวลาจึงบอกพ่อให้ขอย้ายไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเอกชนในจังหวัดนั้นพยาบาลผู้นั้นได้กล่าวกับพ่อของผู้ป่วยว่า “ไปแล้วเงินหมดกลับมาไม่รักษานะ”

จากกรณีที่ยกมาข้างต้น เพื่อจะให้เห็นภาพชัดเจนในการวิเคราะห์ปัญหาและพัฒนาจริยธรรมในพยาบาลเท่านั้น ซึ่งการแสดงออกดังกล่าวอาจไม่ได้ประสงค์หรือเจตนาไม่ดีต่อผู้ป่วย บางครั้งอาจเกิดจากการมีความห่วงใยผู้ป่วยมากเกินไปจนขาดความระมัดระวังคำพูด

แนวทางการพัฒนาจริยธรรมพยาบาลเพื่อให้สามารถแสดงท่าทีและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ควรประกอบไปด้วย

1. การทำความเข้าใจกับสิทธิของผู้ป่วย สิทธิมนุษยชนและสิทธิของพยาบาลโดยพยาบาลต้องตระหนักว่าผู้ป่วยมีสิทธิในการเลือกหรือย้ายโรงพยาบาลได้ และทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงออก และพยาบาลมีสิทธิในการมีสภาพการทำงานที่ดีเหมาะสมภาระงานไม่มากเกินไปสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งถ้าพยาบาลตระหนักว่า ความรู้สึกต่อความเจ็บป่วยว่ามากน้อยเพียงใด เป็นเรื่องของความแตกต่าง ถ้าผู้ป่วยรับรู้ว่าการใช้เวลานั้นก่อให้เกิดความไม่สบายเป็นอย่างยิ่ง ผู้ป่วยย่อมมีสิทธิมาขอรับการตรวจนอกเวลาราชการได้ หรือการตัดสินใจแก้ปัญหาของแต่ละคนเป็นเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล พยาบาลควรเป็นผู้ที่ช่วยเสริมความแข็งแกร่งในผู้ที่อ่อนล้า ด้วยคำปลอบประโลมใจ ซึ่งพยาบาลจะสามารถปฏิบัติได้เหมาะสม ถ้าเข้าใจถึงค่านิยมที่ตนเองมี

2. ปฏิบัติการพยาบาลด้วยมโนธรรม

(Conscience) คือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองพิจารณาการกระทำนั้นตนเองคิดเห็นตนเองหรือไม่ เสียความเคารพตนเองหรือไม่ นักปราชญ์บัณฑิตยอมรับการกระทำนั้นหรือไม่, การกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขและไม่เบียดเบียนผู้ใดใช่หรือไม่

3. พัฒนากระบวนการคิดอย่างมี

วิจรรณญาณหรือ โยนิโสมนสติกการ⁽³⁾ คือ คิดอย่างเป็นระบบครอบคลุมโดยแยกแยะให้เห็นปัจจัยความเกี่ยวเนื่อง เป็นเหตุเป็นผล เป็นการใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ

4. สร้างวินัยในตนเอง (Disciplines) วินัยจะเกิดขึ้นได้และคงอยู่ต้องมีการฝึกฝนให้ถูกต้องด้วยความเข้าใจในเหตุผลของการปฏิบัติ มองเห็นคุณค่า มองเห็นประโยชน์ของการกระทำนั้น ๆ การมีทีมงานที่ดีเป็นกัลยาณมิตรจะช่วยเสริมให้วินัยเกิดขึ้นได้ ถ้าพยาบาลสร้างวินัยให้เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานการดำเนินชีวิตจะช่วยให้สามารถปฏิบัติงานที่ยากลำบากไปได้ และเกิดประสิทธิผล

5. การเป็นผู้มีวุฒิภาวะ (Maturity) เพราะถือได้ว่าวุฒิภาวะเป็นปัจจัยของการมีจริยธรรม⁽⁵⁾ วุฒิภาวะ หมายถึง การพัฒนาเพิ่มขึ้นในแต่ละวัยของบุคคลอย่างสมดุลทั้งร่างกายและจิตใจ วุฒิภาวะประกอบไปด้วย

5.1 วัยวุฒิ (Chronological maturity)

สภาพร่างกายต้องมีความพร้อมในการรับผิดชอบภาระหน้าที่ของพยาบาลคือมีวัยที่เหมาะสม

5.2 วุฒิภาวะทางกายภาพ (Physical maturity) การเจริญเติบโตของร่างกายมีการทำงานที่เหมาะสมตามปกติ

5.3 วุฒิภาวะทางสติปัญญา

(Intellectual maturity) คือต้องมีความสามารถในการคิด เรียนรู้ การปฏิบัติใด ๆ ย่อมต้องมีปัญญาเป็นเครื่องนำทางจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์

5.4 วุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotional maturity) สามารถควบคุมตนเอง มีความยับยั้ง ครอบงำก่อนพูดหรือทำ สามารถแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา (Problem solving)

5.5 วุฒิภาวะทางด้านสังคม (Social maturity) สามารถปรับตัวทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

5.6 วุฒิภาวะทางปรัชญา

(Philosophical maturity) มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มั่นคงซึ่งต้องการการพัฒนาทางด้านคุณธรรมอย่างเพียงพอ ผู้ที่มีวุฒิภาวะจะมีความมั่นคงไม่หวั่นไหวควบคุมสติ อารมณ์ได้ทำให้สามารถตอบสนองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมเป็นที่พึงพิงของผู้ป่วยได้ ถ้าพยาบาลมีวุฒิภาวะจะไม่มีเหตุการณ์ที่พยาบาลทะเลาะกับญาติผู้ป่วยหรือผู้ป่วยต้องมีความสามารถในการจัดการกับข้อขัดแย้งอย่างเหมาะสม พยาบาลจะสามารถตัดสินใจได้ว่าควรจะอนุญาตให้ญาติผู้ป่วยเข้าเยี่ยมนอกเวลาที่กำหนดหรือไม่ในบางกรณี พยาบาลสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ร่วมงานทุกระดับอย่างมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน พยาบาลผู้ที่มีวุฒิภาวะทางสติปัญญาจะกล้ายืนยันพิทักษ์สิทธิ์ให้ผู้ป่วยเมื่อพบว่ามี ความไม่ถูกต้องในแนวทางการดูแลรักษาหรือการวิจัย

6. **มีความเป็นผู้ดี (Nobility)** ความเป็นผู้ดีหมายถึง ผู้ที่มีคุณธรรม มีการแสดงออกด้วยความสุภาพ ด้วยกริยามารยาทที่ถูกต้องเหมาะสม ตามวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นองค์ประกอบได้ ดังนี้

- มีคำพูดที่ไพเราะ ไม่กล่าวเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดก้าวร้าว ไม่พูดหยาบคายไม่พูดเพื่อเจ้อ ไม่พูดคำหยาบ

- มีมารยาทสุภาพ

- มีความหึงในเกียรติของตน

แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ดูถูกผู้อื่น

- รู้จักเข้าสังคมและวางตัวได้ถูกต้องกับกาลเทศะ

- มีวัฒนธรรมที่คิงาม
- มีความระมัดระวังมีสติ

อยู่ตลอดเวลา

- ให้เกียรติผู้อื่น
- มีระเบียบวินัย และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ

7. มีวัฒนธรรม น้ำใจ ⁽⁶⁾ มีความเมตตากรุณาหวังดีต่อผู้อื่น ซึ่งวัฒนธรรมที่ตรงข้ามคือ วัฒนธรรมธุรกิจ การกระทำที่มีรากฐานมาจากน้ำใจที่มีความเมตตา กรุณา หวังดีต่อผู้ป่วย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานพยาบาลเพื่องานไม่ได้มุ่งเพียงค่าตอบแทนผลของงานที่ออกมา ย่อมต้องแตกต่าง ผู้รับบริการจะรับรู้ได้ถึง ความหวังดี ความมีน้ำใจดังกล่าว แต่สิ่งที่พึงระวังก็คือการ แสดงออกซึ่งความมีเมตตา ความมีน้ำใจ ต้องกำกับด้วยสติปัญญา มีการคิดใคร่ครวญก่อนปฏิบัติ เสมอเพราะมักพบเสมอว่า พยาบาลรู้สึกโกรธ ผิดหวัง ที่ผู้ป่วยไม่ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำที่มาจาก ความปรารถนาดีนั้น จนพยาบาลผู้นั้นท้อแท้ เบื่อหน่ายที่จะให้การพยาบาลต่อไป หรือบางครั้งขาด ความระมัดระวังในการพูดหรือแสดงออกที่เหมาะสมก็อาจทำให้ผู้ป่วยมองข้ามความมีน้ำใจของ พยาบาลไปได้ เช่น กรณีผู้ป่วยมาตรวจนอกเวลาราชการ ไม่พบแพทย์ พยาบาลจึงถามว่า “ทำไม มาตรวจนอกเวลา” โดยไม่ได้บอกรายละเอียดต่อไปว่า ถ้าต้องการตรวจโดยละเอียดจากแพทย์ควรมา ในเวลาราชการ เป็นต้น หรือการที่พยาบาลกระตุ้นมารดาหลังคลอดโดยการผ่าตัดคลอดให้มีการ เคลื่อนไหวโดยเร็วเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อน ถ้าขาดน้ำใจขาดเมตตาในการปฏิบัติผู้ป่วยอาจมอง ว่าพยาบาลไม่เข้าใจตนพยาบาลก็เกี่ยวข้องไม่ต้องการมาดูแล เป็นต้น

8. ให้การพยาบาลโดยคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล ที่จะช่วยเหลือผู้ป่วยต่อไป เพราะ การปฏิบัติการพยาบาลในผู้ป่วยแต่ละรายย่อมมีความแตกต่าง ผู้ป่วยหลังคลอดทุกคนไม่สามารถจะ ฟื้นฟูสภาพด้วยวิธีการเดียวกันทุกคน ถ้าผู้ป่วยไม่สามารถทำตามคำแนะนำพยาบาลไม่ควรมองว่า ผู้ป่วยขี้เกียจ อ่อนแอ ต้องหาวิธีการอื่น ๆ กรณีผู้ป่วยไม่เป็นไปตามแผนการพยาบาลที่วางไว้ พยาบาลก็อาจหงุดหงิด ทำทีหรือคำพูดอาจทำร้ายจิตใจผู้ป่วยโดยไม่ตั้งใจได้ ความปรารถนาดี ดังกล่าวก็จะไร้ค่าในสายตาของผู้ป่วยและในสายตาของสังคมต่อไป ดังที่สมัชชาอาภากริม⁽⁷⁾ ได้กล่าวว่าประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาลอยู่ที่ความสามารถในการสื่อสารของผู้ดูแลกับ ผู้รับบริการ

9. ประเมินความพร้อมของตน

ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ นอกจาก ความรู้ ทักษะ เจตคติแล้ว พยาบาลต้องมีความพร้อมทางด้าน อารมณ์ เพื่อให้สามารถรับกับสภาวะกดดันต่าง ๆ ได้อย่างดีเพราะภารกิจของพยาบาลในแต่ละวัน นั้น อยู่ในบรรยากาศของผู้ที่เจ็บป่วย อ่อนล้า ก้าว วิตก กังวล การแสดงออกมีหลากหลาย อาจทำ ให้พยาบาลมีความรู้สึกท้อเกี่ยวกับสภาพการณ์ดังกล่าวหรือเคยชินจน ไร้ชีวิตจิตใจดังที่สังคมมัก กล่าวโทษอยู่บ่อย ๆ ดังนั้นพยาบาล

ต้องมีการพักผ่อนที่เพียงพอทั้งใจและกาย มีความสามารถในการเลือก และผ่อนคลายความรู้สึก
อย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างดีต่อไป

ปัญหาจริยธรรมจากท่าทีและการแสดงออกของพยาบาลเป็นประเด็นปัญหาที่ประชาชน
สัมผัสได้ง่าย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พึงระมัดระวังและมีการพัฒนาจริยธรรมในรูปแบบต่าง ๆ อย่าง
ต่อเนื่องและครอบคลุมเพื่อคุณภาพของการพยาบาลท่าทีและวาจาที่
ผู้ป่วยหรือผู้มารับบริการสัมผัสจะเป็นดั่งยาวิเศษหรือยาที่มีโทษมหันต์เป็นสิ่งที่ทำลายพยาบาลทุก
ท่านตลอดเวลา.

เอกสารอ้างอิง

1. ฟาริดา อิบราฮิม กลุ่มมือปฏิบัติการพยาบาล
ชั้นวิชาชีพ พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม; 2525.
2. วิชญ์ อึ้งประพันธ์ สิทธิผู้ป่วย, กรุงเทพฯ :
โครงการจัดพิมพ์คบไฟ; 2537
3. พระธรรมปิฎก พุทธธรรม พิมพ์ครั้งที่ 8
กรุงเทพฯ ; โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย; 2542
4. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต. โต) วินัยเรื่อง
ใหญ่กว่าที่คิด พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :
บริษัทสหธรรมิก; 2538
5. ลออ หุตางกูร จรรยาสำหรับพยาบาล
กรุงเทพฯ : อักษรสมัย, 2521
6. พระธรรมปิฎก การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธ
ทัศน์ กรุงเทพฯ : ชีระอรุณการพิมพ์; 2542
7. สมัย อากาภิรม จากความป่วยไข้ถึงแนว
คิดใหม่เพื่อสุขภาพ กรุงเทพฯ:โครงการ
สำนักพิมพ์สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข;
2540